

LA COMUNA DE PARÍS EN LA HISTÒRIA DE L'ESQUERRA.

Ponència

Miquel Salas

Del consell editorial de
la revista Sin Permiso.

Jornades UPEC

El temps de les Cireres

12 de Maig 2021

Debat:

LA COMUNA DE PARÍS EN LA HISTÒRIA DE L'ESQUERRA.

Participants:

Andreu Mayayo, Miquel Salas

Autor:

Miquel Salas

Data:

Dimecres 12 de Maig 2021

Trobareu totes les ponències de Jornades Upec El temps de les Cireres aquí upec.cat

CONFERÈNCIA UPEC

La Comuna de París en la història de l'esquerra

Gràcies per aquesta invitació que fa encara més estreta la col·laboració entre la UPEC i la revista *Sin Permiso*.

Cal saludar aquesta iniciativa que ens permet actualitzar el passat i donar significat avui a la Comuna. Els fets que van succeir a París i a França van tenir una repercussió internacional que va canviar i concretar les perspectives emancipadores. La teoria es va convertir en pràctica: per primera vegada es constituïa un govern dirigit per la classe treballadora. I la pràctica va enriquir la teoria per comprendre millor els processos de transformació social.

La seva influència ha arribat fins als nostres dies i segueix sent una font de coneixement i reflexió, perquè cada vegada que tornem a estudiar la història de la Comuna descobrim un nou matís gràcies a les posteriors experiències revolucionàries.

En una entrevista a Kristin Ross que vam publicar a *Sin Permiso*, li pregunten sobre el seu llibre *Luxe comunal. L'imaginari polític de la Comuna*: «Aquest llibre torna a posar en escena la Comuna de París a la nostra època. Per què la Comuna és un recurs que ens permet pensar reivindicacions polítiques actuals?». I Kristin Ross respon: «M'alegra que escullis la paraula "recurs" en comptes de la paraula "lliçó"».

Sí, 150 anys després la Comuna continua sent una font de matisos i de recursos, dels que tan necessitats estem les esquerres. Segueix viva i necessitem seguir aprenent d'ella. Llegim i escoltem els ecos que ens venen de lluny, però ho fem mirant al futur que volem canviar. I, evidentment, no és una commemoració aliena al que està passant al nostre país i al món.

Què és el que ens atrau de la Comuna?

Quina poderosa influència l'ha mantingut viva durant tot aquest temps? Perquè és cert que hi ha força desconeixement i tergiversació sobre el que va ser, però quan qualsevol persona, qualsevol militant o activista social, entra en

contacte amb ella i comença a conèixer-la, se li obre un món d'interès, d'ansia de saber més i pot transportar-la fins imaginar-se la societat que voldríem per al futur.

Espero que al llarg d'aquests debats sapiguem transmetre aquest interès i ajudem al renaixement de moltes de les seves idees i experiències. El títol d'aquesta taula és «La Comuna de París en la història de l'esquerra». Podríem dir que la història de l'esquerra està determinada per la Comuna. Vegem-ho.

Moltes coses van canviar després del 1871. Una brutal repressió va acabar amb la Comuna, es va perseguir el moviment obrer a tot Europa i especialment la I Internacional; també va ser l'inici d'un període de fèrtil desenvolupament del capitalisme i els inicis de l'imperialisme, però la llavor ja havia estat plantada i de les cendres de la Comuna van sorgir els partits i els sindicats obrers i es van actualitzar les seves idees i mètodes de lluita.

Les repercussions polítiques de la Comuna van ser enormes a tot el món. L'historiador de la Comuna, Lissagaray, va escriure: «L'atracció del París rebel va ser tan forta que fins i tot van venir d'Amèrica per veure aquest espectacle desconegut en la història: la més gran ciutat del continent europeu en mans dels proletaris». La solidaritat es va estendre per tot el continent. August Bebel, diputat socialdemòcrata, va declarar al Reichstag alemany: «Si ara París ha estat vençuda, us previnc que la lluita iniciada no és més que una avançada. Aviat el crit de guerra del proletariat parisenc "Guerra als palaus, pau a les cabanes, mort a la misèria!", serà el crit de guerra de tot el proletariat». No va ser fàcil. Va costar temps i esforços la reorganització del moviment obrer.

La Comuna pren un nou impuls a Rússia

Va ser a la llunyana Rússia on la Comuna va trobar un nou impuls. Es comenta l'anècdota que quan la Revolució russa va superar els 72 dies que la Comuna havia durat, Lenin va sortir al carrer i es va posar a ballar sobre la neu per celebrar-ho. [Bé, és difícil imaginar que Lenin tingué virtuts com a ballarí.] Sigui real o no, les anècdotes solen reflectir moments o estats d'ànim. Per als revolucionaris russos la Comuna va ser la seva referència històrica, la seva inspiració

teòrica i pràctica del que volien per al seu país. Per exemple, al catàleg de referències de les obres de Lenin es troben 367 entrades referides a la Comuna. Regularment, els aniversaris de la Comuna s'aprofitaven per publicar articles a la premsa o, quan es podia, celebrar actes commemoratius. «Tots, en el moviment actual, descansem sobre les espatlles de la Comuna», va escriure Lenin.

Als debats més importants dels revolucionaris russos la Comuna va estar ben present. Si es parlava del caràcter de la revolució, apareixia la Comuna per defensar el caràcter obrer de la futura revolució; si es debatia sobre si la classe obrera estaria o no preparada per dirigir la societat, quin millor exemple que el que va passar a París!; si la polèmica girava al voltant de com combinar les exigències democràtiques d'un país endarrerit amb el caràcter socialista de la revolució, sorgia la Comuna per oferir exemples i arguments; si es tractava de l'actitud davant la guerra imperialista només calia recordar allò aprovat al Congrés de Basilea del 1912: «Que els governs sàpiguen molt bé que, amb l'actual estat d'Europa i disposició d'esperit de la classe obrera, no podrien desencadenar la guerra sense córrer perill ells mateixos. Que recordin que la guerra francoalemanya va provocar l'explosió revolucionària de la Comuna, que la guerra russojaponesa va posar en moviment les forces de la revolució dels pobles de Rússia».

És clar que també entre les esquerres hi havia qui fugia de qualsevol referència a la Comuna o, com a màxim, la consideraven un accident de la història que no es tornaria a repetir o que no corresponia a les particularitats russes.

La història ho va resoldre. La major part de vosaltres coneixereu o haureu sentit parlar de les *Tesis d'abril* de Lenin. Són les tesis que va defensar en el seu retorn a Rússia i que van donar un tomb a la revolució. Si les repasseu podreu comprovar que bàsicament el que va fer va ser adaptar, en realitat podríem dir copiar, l'experiència de la Comuna a les condicions del moment.

Què proposen les *Tesis d'abril*? «Supressió de la policia, de l'exèrcit i de la burocràcia (armament general del poble). La remuneració dels funcionaris, tots ells elegibles i renovables en qualsevol moment, no haurà d'excedir el salari mitjà d'un obrer qualificat». És una còpia literal del que van posar en pràctica els comuners parisencs. També havien après dels

errors i les febleses de la Comuna. I les *Tesis d'abril* proposen: «Fusió immediata de tots els bancs del país en un Banc Nacional únic, sotmès al control dels soviets de diputats obrers». Com sabeu, el 1871 els parisencs no es van atrevir a prendre el Banc de França, deixant d'utilitzar aquesta important palanca financera. En aquestes tesis hi ha unes notes de Lenin que diuen: «Sobre la posició davant l'Estat i la nostra reivindicació d'un "Estat-Comuna"» i afegeix a peu de pàgina: «És a dir, d'un Estat el prototip del qual el va donar la Comuna de París».

Com és de suposar, no totes les esquerres compartien ni aquest entusiasme ni aquest projecte. En aquella època també hi havia reformistes a qui els produïa angúnia la revolució; sempre hi ha qui està disposat a rendir-se abans de lluitar. Un socialdemòcrata alemany anomenat Vollmar va declarar que «als comunsers, en comptes de prendre el poder, els hauria anat millor posar-se a dormir». O qui, com Kautsky, va utilitzar la Comuna com a arma llancívola per denigrar la revolució russa.

Tot i les diferències entre **marxistes i anarquistes**, especialment perquè els segons rebutgen intervenir en política i el seu comunisme llibertari havia de produir-se d'un dia per l'altre, entorn de la Comuna es produeix una major aproximació conceptual: la democràcia participativa i de base; les comunes com l'organització base de la societat i una defensa clara de la Comuna parisenca com a avançament d'una nova societat.

Hi ha dos elements essencials de l'activitat anarquista molt determinats per la Comuna: l'acció directa com a mètode de mobilització social i el rebuig a l'acció política, en part com a balanç de la traïció per part de la burgesia i també dels republicans moderats.

Astúries, la nostra Comuna

El fet és que, a ulls del món, la continuïtat de la Comuna va ser el poder dels soviets i tots dos es van convertir en la referència per a gairebé tots els aixecaments obrers i populars. Viatgem ara fins a la Xina dels anys vint del segle passat. Un país ocupat per potències estrangeres i immers en un procés revolucionari en el qual participen la classe treballadora i els camperols i la burgesia nacional que vol treure's el pes de les potències estrangeres. Durant l'any

1926, es van desenvolupar importants vagues a la zona de Canton i Hong Kong i el mes de juny es va reunir un congrés de 800 delegats obrers en el que és considerat com el primer soviètic del continent asiàtic. L'any següent va ser el torn de Xangai. Una insurrecció popular es va iniciar el 21 de març fins al 12 d'abril, coneguda com la Comuna de Xangai.

Nosaltres també tenim la nostra Comuna. L'octubre del 1934 s'havia preparat una vaga general contra l'entrada en el govern de les dretes reaccionàries contràries a la República. L'aixecament només va triomfar a Astúries, on s'havia conformat una Aliança Obrera de totes les esquerres i sindicats. La insurrecció va començar el 5 d'octubre i va durar fins al 18. Com en tot procés comunal, va haver-hi ordre entre les files obreres i desordre i repressió causats per la guàrdia civil i l'exèrcit (dirigit per Franco, el dictador va fer allí el seu aprenentatge repressor); es van començar a prendre mesures de defensa del comú, de caràcter socialista, i a organitzar la vida en un sentit comunitari. En el seu llibre *Hacia la segunda revolución*, Joaquín Maurín explica: «Hi ha una altra (fortalesa) que els insurrectes es disposen a assaltar. És el Banc d'Espanya. Els nostres revolucionaris no incorreran en el greu error de la Comuna (de París) que va respectar, còndidament, el Banc de França. “Va ser una enorme falta política”, va escriure Engels. “La Banca en mans de la Comuna hagués valgut tant com deu mil ostatges”. El Comitè Revolucionari d'Astúries ha après aquesta important lliçó marxista. La dinamita fa saltar feta miques la cambra cuirassada del Banc d'Espanya. I, successivament, salten altres caixes a les sucursals dels bancs que hi ha a les poblacions de la zona minera. [...] Els diners, en darrer terme, no són més que un signe de poder. El Banc és un auxiliar posat al servei de qui mana. I els que ara manen són els obrers revolucionaris».

La dreta espanyola també es va recordar de París. En la sessió parlamentària del 5 de novembre de 1934, Melquiades Álvarez, diputat per Oviedo, va evocar els assassinats del govern francès el 1871 per defensar la legitimitat de la repressió contra l'aixecament asturià. En aquesta mateixa sessió, el dirigent de les dretes reaccionàries Calvo Sotelo va justificar la repressió perquè les execucions dels comunards a París havien proporcionat a França seixanta anys de pau social, és a dir, la pau dels cementiris.

La Comuna de París torna a ser una referència durant la revolució del 1936. Un batalló de les Brigades Internacionals es posa de nom «Comuna de París». Commemorant la Comuna, Federica Montseny, la dirigent anarquista de la CNT, fa una conferència a València el maig del 1937 en la qual defensa la relació entre l'experiència de la Comuna i la revolució que està en marxa a Espanya. «Per primera vegada s'apliquen principis socialistes -diu Federica-, (la Comuna) va realitzar una sèrie de fets justos, va proclamar una quantitat de principis socialistes pels quals ara precisament estem pugnans nosaltres. [...] Eren comuns, com a Espanya ho era el moviment federalista i llibertari».

La Comuna va seguir sent un evocador exemple. No podia faltar en el Maig francès del 1968. Es va tornar a parlar de la Comuna a París, es parlava de la Comuna del Barri Llatí (la dels estudiants) i especialment a la vaga general del 13 de maig amb una manifestació que va reunir a París un milió de manifestants. Una imatge val per mil paraules. En el recorregut onejaven les banderes vermelles i en un moment determinat un jove va pujar a un fanal a despenjar la bandera francesa i deixar-hi una bandera vermella. Va ser un reflex de la Comuna del 1871. La bandera tricolor representava l'exèrcit que va reconquerir París a sang i foc. La bandera vermella era la que onejava a les barricades com a ensenya de la república de les classes treballadores. Segueix viva la Comuna. Per exemple, durant les protestes dels «armilles grogues» es podien veure pancartes de «Visca la Comuna» i «Visca Louise Michel» (una de les figures revolucionàries). En el moviment la *Nuit Debout*, la plaça de la República de París va ser batejada com a «plaça de la Comuna».

La continuïtat en el moviment obrer

Hi ha un fil conductor que des de la Comuna arriba fins a nosaltres. Una continuïtat, tot i les dificultats i els girs que fa la història, que expressa la incansable lluita per l'emancipació social i nacional, per alliberar el treball del capital. John Reed, el periodista nord-americà que va escriure *Deu dies que van commoure el món*, té un petit relat, que us recomano, titulat *Filla de la revolució*. Té lloc al París del 1914, on l'autor coincideix amb una dona jove que explica la història de la seva família. El seu avi va lluitar a la Comuna; el seu pare va ser un sindicalista revolucionari; el seu germà

va seguir els passos del pare i havia estat enviat a la guerra i ella -no us n'explico la història- per sobre de tot vol ser lliure. Aquesta continuïtat és la que converteix en normal, natural, la commemoració d'aquest 150è aniversari. Com va escriure el socialista britànic William Morris, «ens planteja de nou a tots els socialistes la periòdica tasca de celebrar-la alhora amb entusiasme i intel·ligència».

Tots sabem que la història no és un procés lineal, sinó que està plena d'avanços i retrocessos i de sinuoses corbes que ens desvien de l'objectiu emancipador. Doncs així com la Comuna reneix cada vegada que hi ha un procés revolucionari en marxa, podem dir que el seu esperit ha desaparegut en la pràctica de la majoria dels partits polítics. Què té a veure l'intent de la Comuna d'assaltar els cels, d'emancipar el treball del capital, amb la política de la socialdemocràcia que ja els anys vint del segle passat es va oposar a la revolució i l'única tasca de la qual sembla ser gestionar millor el capitalisme? En la tradició estalinista es parlava de la Comuna, fins i tot era commemorada, per després fer el contrari. Què té a veure la participació democràtica en la Comuna, l'elegibilitat i revocabilitat dels dirigents, amb la pràctica estalinista d'absència de llibertats? Què té a veure la pràctica de la Comuna que els elegits havien de cobrar el salari mitjà d'un obrer qualificat amb els privilegis i la corrupció de la burocràcia? O l'aspiració de la Comuna a un govern barat amb el monstre d'estat creat per la burocràcia estalinista?

És clar que sempre es pot dir que el món ha canviat, que ara no hi hauria condicions, que el món és molt més complex... sempre es poden trobar excuses, però hi ha alguna cosa que no ha canviat: la necessitat de lluitar i acabar amb el capitalisme i construir una societat igualitària, solidària, democràtica, fraternal, és a dir, socialista.

Posats a trobar excuses, també utilitzen allò que les propostes de la Comuna només servirien per a moments revolucionaris i ara no ho són. No és una bona excusa. La participació democràtica, la revocabilitat dels dirigents, l'elegibilitat de jutges i funcionaris, un govern barat... mesures que van començar a aplicar els treballadors parisencs serien perfectament possibles a la nostra societat actual i una resposta democràtica als nombrosos problemes que

arrosseguem, des de la desigualtat fins al creixement de l'extrema dreta o fets com les recents eleccions a Madrid.

Estudiar el passat mirant al futur

En iniciar aquesta conferència em preguntava, us preguntava, què ens atrau de la Comuna? M'aventuraria a dir que ens atrau:

a) La seva **audàcia i heroïcitat**. Van ser capaços de defensar la seva ciutat i el seu país enfront de l'exèrcit invasor, mentre la burgesia pactava amb els invasors i preferia sufocar la revolució abans de lluitar contra l'exèrcit enemic.

b) La seva **energia** per aplicar les mesures que responien a les necessitats del poble treballador. No tenien un pla precís, però tampoc van tenir por per atacar el que semblava intocable: l'exèrcit permanent, el poder de l'Església, la judicatura com un cos aliè al poble. Tampoc no es van fer enrere davant la propietat privada. Els habitatges desocupats van ser adjudicats a qui els necessitava. Les fàbriques abandonades pels seus propietaris van començar a ser controlades pels seus treballadors. Només els va faltar temps per prosseguir la seva tasca.

c) La seva **radicalitat democràtica**. On s'havia vist que les classes treballadores poguessin governar, una tasca que semblava només reservada a burgesos, a gent amb fortuna o advocats? On s'havia vist que els governants, diputats, jutges, podien ser revocats pels seus electors si no complien amb l'acordat? Fins llavors, l'estat havia estat un botí per repartir-se entre els diferents sectors de la burgesia; la Comuna va instaurar un govern barat del qual podia beneficiar-se el conjunt de la societat. Diguem també que, tot i que les dones van jugar un important paper en les decisions i la lluita, fins i tot a les barricades, no van arribar a conquerir el seu dret a votar. La Comuna es va presentar a si mateixa com la cèl·lula bàsica de la nació. No la nació creada des de dalt, sinó una federació de comunes que lliurement conformen la nació. La seva acceptació de l'estranger, de l'immigrant; alguns d'ells fins i tot van tenir llocs de responsabilitat en la direcció de la Comuna. La fraternitat amb els pobles, la Comuna com a base d'una república universal, deien.

d) La seva lluita contra la **desigualtat**. La llibertat i la democràcia necessiten assegurar la base material de

l'existència, tenir una vida digna. Només van poder començar, però van obrir el camí de moltes generacions per conquerir una nova societat.

Aquesta commemoració de la Comuna ens permet estudiar el passat mirant al futur.

Per acabar, voldria recuperar un discurs pronunciat en un altre aniversari. Quan es complien 100 anys de la Comuna li va ser concedit a Pablo Neruda el premi Nobel de Literatura. En el seu discurs d'acceptació va dir:

«Avui fa cent anys exactes, un pobre i esplèndid poeta, el més atroç dels desesperats, va escriure aquesta profecia: "*À l'aurore, armés d'une ardente patience, nous entrerons dans les splendides villes*"» (A l'alba, armats d'una ardent paciència, entrarem en les esplèndides ciutats).

«Jo crec en aquesta profecia de Rimbaud, el vident -va dir Neruda-. Jo vinc d'una fosca província, d'un país separat de tots els altres per la contundent geografia. Vaig ser el més abandonat dels poetes i la meua poesia va ser regional, dolorosa i plujosa. Però vaig tenir sempre confiança en l'home. No vaig perdre mai l'esperança. Per això potser he arribat fins aquí amb la meua poesia, i també amb la meua bandera.

En conclusió, he de dir als homes de bona voluntat, als treballadors, als poetes, que el sencer avenir va ser expressat en aquesta frase de Rimbaud: només amb una ardent paciència conquistarem l'esplèndida ciutat que donarà llum, justícia i dignitat a tots els homes.

Així la poesia no haurà cantat en va.»

Miguel Salas, 12 de maig de 2021